

NECESSITAT D'UNA NORMATIVA LINGÜÍSTICA DEL LLENGUATGE JURÍDIC. EL SEU ÀMBIT

Francesc de P. SOLER I FONTRDONA

Doctor en dret i llicenciat en filologia

I. INTRODUCCIÓ

Avui hi ha una innegable preocupació per les dificultats de la normalització lingüística en els tribunals de justícia. El progrés del català troba inconvenients en tots els terrenys; però potser en l'àmbit judicial les dificultats semblen més grans que en altres camps.

La normalització té dos aspectes complementaris que cal tenir en compte. Un és de tipus extern a l'estructura de la llengua i afecta el seu ús. Un altre es refereix a la regulació de la pròpia llengua.

L'aspecte de la utilització de la llengua, el sociolingüístic, és realment important. Però és el que no tractarem; ací voldríem referir-nos al que alguns anomenen «normativització» o sia regulació de la pròpia llengua.

Si volem que la llengua catalana s'utilitzi als tribunals, el jurista ha de disposar d'un instrument lingüístic correcte, comprensible per als tècnics i fàcilment dominable.

El llenguatge dels juristes és un de tants tecnoclectes —com el de la medicina, el de les matemàtiques— que necessita que prèviament hi hagi una normalització de la llengua vehicular. A Catalunya comptem amb un bon llenguatge literari; però no tenim una tradició de normalitat en la llengua estàndard. Des de fa una vintena d'anys es realitzen intents seriosos per resoldre el problema.

Condició necessària per a un bon llenguatge jurídic és una llengua normalitzadora; però no és suficient. Fan falta regulacions especials d'aquest llenguatge.

II. LLENGUATGE ESTÀNDARD

1. *Condicions mínimes*

A) El desús del català

En el període que s'acostuma a denominar de Decadència, la llengua catalana va continuar tenint un cultiu literari mínim; però el llenguatge jurídic a partir del Decret de Nova Planta de 1716 va utilitzar-se cada vegada menys i la legislació uniforme posterior al Projecte de Codi civil de 1851 (notarial, Registre civil) pràcticament el van reduir a no-res.

La Renaixença va motivar una restauració de la poesia, però no del llenguatge jurídic. Els lletrats feien els seus estudis en llatí i castellà; i eren fermes defensors del dret català; naturalment aquesta defensa es feia en llengua castellana.

Si es volia restaurar la llengua jurídica calia solucionar alguns problemes externs —com prohibicions, jutges castellans, etc.— i també fer una adaptació de la llengua en dos aspectes: l'establiment d'una llengua estàndard i una actualització de la terminologia jurídica.

La llengua dels juristes, com a part de la llengua estàndard, necessita: ortografia uniforme, determinació de les paraules acceptables i una gramàtica clara. Les llengües europees que han tingut un desenvolupament normal i han comptat amb una organització estatal, han assolit les condicions citades sense traumes. No és el cas de la llengua catalana.

B) Ortografia uniforme

El llenguatge jurídic, com tota llengua vehicular estàndard, necessita una uniformitat ortogràfica. La impremta va contribuir a aquesta uniformitat de les llengües estatals.

L'evolució de la pronunciació després de la impremta de vegades ha complicat l'ortografia; és el cas de l'anglès i en menor mesura del francès. Però l'ortografia és necessària i, sense unitat ortogràfica, com tenen aquestes llengües, l'alemany i l'italià i tantes altres, no és possible ni tan sols tenir una llengua estàndard escrita.

El català de la Renaixença comptava amb una ortografia insegura, cosa no massa greu per a la poesia; fins i tot hi havia qui ho considerava una riquesa. Però per als juristes una claredat en la regulació ortogràfica és absolutament necessària.

Afortunadament aquest problema va quedar resolt l'any 1913. Les normes ortogràfiques van ser aprovades no solament pels membres de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, sinó també pels membres de les altres Seccions, que eren els que més les necessitaven.

C) Diccionari

Tot llenguatge estàndard necessita decisions sobre les paraules que són acceptables. Les acadèmies, siguin oficials com a França o Castella, o basades en el propi prestigi com a Anglaterra, resolen els problemes dels neologismes.

A Catalunya no hi havia un diccionari que es destaqués per una autoritat indiscutible, i molta gent confonia termes grecollatins amb castellanismes. Era del tot necessària la redacció d'un Diccionari normatiu oficial. El problema es va resoldre l'any 1932 amb el *Diccionari* Fabra. Però com és natural feia falta que aquest Diccionari es completés amb els tècnics especials. Avui comencem a comptar amb solucions de terminologia jurídica; però encara es presenten multitud de dubtes. No es tracta de dificultat insolubles sinó que, si es persisteix en l'estudi actual, se superaran.

D) Gramàtica oficial

Claredat i precisió ortogràfiques i un diccionari normatiu són «condició *sine qua non*» d'una llengua estàndard. Però això no és suficient.

Una sèrie de problemes gramaticals han de trobar-se resols en una gramàtica senzilla i assequible. Això ho tenen tots els idiomes de desenvolupament normal; a Catalunya es va haver de fer en forma tardana gràcies a la *Gramàtica* oficial.

Els científics necessitaven una gramàtica senzilla que els ajudés a escriure en català allò que ja sabien escriure en castellà. No necessitaven quatre o cinc gramàtiques voluminoses; els en bastava una de ben resumida que resolgués els dubtes de la llengua vehicular sense altes disquisicions sobre floritures literàries. Diguem-ho d'altra manera: feia falta una gramàtica normativa resumida, una gramàtica per a l'home no literat.

Això es va assolir l'any 1918 amb la *Gramàtica* oficial. Van sortir diverses reedicions; la vigent és la setena o sia la de l'any 1933.

2. *Problemàtica especial de la llengua jurídica*

L'actualització del llenguatge jurídic català hauria resultat fàcil si s'hagués comptat amb una llengua estàndard. El jurista necessita conèixer l'ortografia, la terminologia i tenir interioritzades les normes gramaticals mínimes.

Aquestes condicions no tenen res a veure amb haver llegit obres del renaixement literari del «llemosí» ni altres obres històriques d'exaltació del nostre passat. Els mateixos autors de la Renaixença s'escrivien cartes en castellà enviant-se llibres escrits en la llengua nostrada.

Fins i tot alguns gramàtics —i Fabra no és una excepció— escriuien sobre el català en castellà. No ens ha pas d'estranyar que els juristes escriuissin sobre dret català utilitzant el castellà. No els servia ni el llemosí ni «el català que ara es parla» de Pitarra.

No és pas gaire difícil de comprendre que durant l'ocupació francesa una part important dels juristes catalans s'oposés a la decisió que el català substituís el castellà com a llengua jurídica.

Molt més tard, en plena República, la restauració de la llengua catalana en els tribunals no va tenir massa amplitud. En aquest moment no faltava ni un sistema ortogràfic ni un diccionari normatiu ni una gramàtica oficial. Hi havia lleis catalanes ben escrites i el Tribunal de Cassació de Catalunya va fer una labor ben meritòria.

El problema principal va ser molt més senzill; la majoria dels juristes ignorava la terminologia catalana. Es conta d'un advocat que va començar el seu informe dient: «El desahuci per falta de pago...». El jutge el va interrompre: «El desnonament per falta de pagament...». L'informe es va continuar en castellà.

Una dificultat que va haver-hi després del període republicà, és la gairebé total desaparició una vegada més del llenguatge jurídic. Durant els anys que van des de 1960 a 1975 es publiquen magnífiques obres literàries però poquíssimes obres jurídiques en català. Amb la transició política s'ha de començar de nou l'estudi de la llengua jurídica.

En una obra editada per la Generalitat de Catalunya s'indiquen alguns trets del llenguatge jurídic. Són: l'existència de mots manllevats del llatí, la tendència a la precisió i matisació defugint la sinonímia, el to formal i impersonal i finalment eficàcia comunicativa. Es fa un petit resum destacant «la conveniència d'utilitzar un llenguatge clar, explícit i, en la mesura que sigui possible, planer» (Carles Duarte i Montserrat i Pilar de Broto i Ribas, *Introducció al llenguatge jurídic*, pp. 11 i 12).

Val la pena d'insistir que el llenguatge jurídic ha de ser planer, si és possible. De vegades, però, no és possible.

III. ÀMBIT FUNCIONAL

1. Llengua normalitzada

A) Exclusió del vernacle

El llenguatge jurídic deriva fonamentalment d'una llengua normalitzada o és ell mateix la font de la normalització. Necessita basar-se en una llengua estàndard. En gran part la llengua jurídica és una metallengua, o sia un llenguatge que tracta d'un altre llenguatge. Això el fa més regulable que altres llenguatges, ja que és més lògic.

La llengua dels juristes té necessitat de traduir; en canvi pot prescindir d'ornaments verbals. Més que eufonia, necessita precisió conceptual; la seva elegància es pot comparar a la d'un bon raonament matemàtic. Ha d'evitar la sinonímia i la polisèmia i ha de ser un bon instrument per transmetre correctament el missatge a gent desconeguda. És la llengua de la *Gesellschaft*, no de la *Gemeinschaft*.

Solament una normativa expressa i ben pensada pot resoldre els problemes de les llengües vehiculars, entre elles la dels juristes.

Ha de quedar ben clar que el llenguatge dels juristes no és cap «vernacle». No és, com diria Coromines, «un patuès, un dialecte local sense ús literari, i poc o mai usat per la gent culta» (Joan Coromines, *Lleures i converses d'un filòleg*, Barcelona, 1989, p. 34).

El llenguatge de la *Gemeinschaft* és el familiar o de la vila i està sotmès a una normativa merament consuetudinària. L'usen solament persones que ja s'entenen pel context. Els vernacles són per essència variables i transmeten més les emocions que els conceptes. No estan afectats per normativa oficial. No són capaços d'expressar idees científiques ni ajuden l'estructuració d'un bon pensament jurídic. Com diu Eugeni d'Ors: «hi ha els mals pensadors que tenen vernaculars pensades» (Eugeni d'Ors, *La ben plantada*, Catalònia, 1935, p. 91).

Amb la llengua vernacle es poden escriure poesies o proses humorístiques; però no es poden redactar obres jurídiques.

L'exclusió del vernacle imposa que no s'acceptin les posicions més extremes del moviment anglosaxó *plain words*. Les lleis s'han d'escriure en

llengua precisa i si és possible planera, però no s'ha d'acceptar el xarونيسme vernacle.

B) Exclusió del referencial i el mític

La normativa necessària per al llenguatge vehicular, i per tant el jurídic, no té res a veure amb el llenguatge referencial o el mític. Les demandes judicials no es fan en vers. Si es citen frases fetes, aquestes s'han de deixar tal com estan. El llenguatge jurídic, com a part de la llengua estàndard, no es pot permetre les llicències de la poesia o la prosa poètica.

Hi ha una poesia que queda naturalment fora de la normativa. Probablement era això el que volia dir Maragall amb la teoria de la paraula viva i la creença que les llengües oficials no serveixen per a la poesia. La llengua dels juristes sí que exigeix una fixació. Els escrits jurídics no s'han de deixar tal com surten de la inspiració. Al contrari; se'ls corregeix.

2. *La normativa lingüística especial dels juristes*

El llenguatge dels juristes s'ha d'atènyer a les normes de la llengua estàndard, que és el que la regula l'Institut d'Estudis Catalans des que existeix. Però no és pas solament per raons tradicionals que aquesta institució conserva el poder regulador de la normativa lingüística. Una disposició ben concreta, la Llei 8/1991, de 3 de març, ratifica les atribucions de l'Institut.

Precisament la llei citada diu també que els llenguatges d'especialitat s'han d'elaborar d'acord amb la normativa emanada de l'Institut d'Estudis Catalans. Evidentment el llenguatge dels juristes no és una excepció.

Els juristes tenen no solament una terminologia especial, sinó també unes normes de redactat de determinats escrits. Paradoxalment aquesta part especial no és la més difícil per als homes que coneixen un llenguatge jurídic paral·lel com és el castellà. Insistim una vegada més que la llengua dels juristes pot ser traduïda. I no és pas cap problema que les paraules siguin diferents quan les institucions són iguals. Així, no crea cap dificultat que en català diguem «vist-i-plau» quan en castellà es diu «visto bueno». És una simple traducció i un bon diccionari pot treure tots els dubtes.

La dificultat es presenta quan s'han de traduir paraules que semblen iguals però tenen un valor semàntic diferent. La paraula castellana «ajuar» i la catalana «aixovar» tenen el mateix origen etimològic, però en matèria

jurídica no són paral·leles. En castellà «ajuar» és simplement el conjunt de mobles, estris i robes d'ús comú de la casa; en català té un sentit semblant en la llengua ordinària. Però tots sabem que en llenguatge jurídic el sentit és diferent i ben determinat. Per això és necessari que qualsevol traducció eviti una possible confusió.

La paraula anglesa «*equity*» no s'ha de traduir mai per «equitat», ni «*legal ownership*» per «propietat legal». Però això ho sap qualsevol persona que tingui nocions de dret anglès.

No es pot dominar la terminologia especial si no se sap dret. Però els juristes en saben. I s'ha de tenir en compte que regulacions de tipus general afecten també el llenguatge jurídic català. Destaquem-ne algunes de les més importants: l'art. 369 i ss. de la Llei d'enjudiciament civil que regula les resolucions judicials, en especial l'art. 372; l'art. 141 i ss. de la Llei d'enjudiciament criminal, en especial l'art. 142; i l'art. 248 de la Llei orgànica del Poder Judicial. Aquestes disposicions i altres de tipus administratiu vinculen el llenguatge jurídic català.

IV. ÀMBIT TERRITORIAL

1. Unitat de la llengua

Una llengua objecte d'una normativa necessita unitat. I si ha de subsistir com a llengua viva, no és el cas del llatí, ha de mantenir aquesta unitat.

De la mateixa manera que un estat ha de tenir tres elements: territori, població i sobirania, una llengua ha de tenir un territori determinat, una població que d'alguna manera la utilitzi com a llengua principal i un poder de regulació i d'independència.

La llengua catalana té una unitat quant a la llengua estàndard. Això és ben compatible amb la varietat de cinc dialectes. Però el llenguatge dels juristes precisament és supradialectal. S'ha d'evitar l'ús d'un dialecte; i en dir això no excloem el dialecte central. Per demostrar que el llenguatge dels juristes és supradialectal ens basta citar les tres versions oficials de la traducció de la Constitució. Si un no sap quina és la catalana de Catalunya, la catalana de Balears i la valenciana, llegint el text tardarà a descobrir-ho.

El llenguatge dels juristes no pot apartar-se massa de la llengua parlada. Naturalment que s'empren llatinismes i hellenismes en la mateixa forma o evolucionada (evicció, anticresi, etc.), però la majoria de les paraules són de la llengua estàndard.

El llenguatge català dels juristes, per més llatinismes i castellanismes que tingui, és un subsistema d'una llengua que no és un calc d'una altra. Això imposa la necessitat de traducció. Així com el llenguatge poètic i el vernacle generalment no tenen possibilitat d'una traducció fidel, el llenguatge dels juristes ha de poder traduir les altres llengües jurídiques.

El principi d'independència de la llengua així com el de precisió fa que el llenguatge dels juristes no pugui prescindir d'elements de l'idioma que l'enriqueixen encara que no formin part del dialecte emprat familiarment pel jurista. Posem dos exemples ben concrets. S'ha d'emprar el possessiu «llur» quan si no es fes es pogués donar lloc a una ambigüitat. I els juristes del dialecte central han de distingir quan escriuen entre «per» i «per a» davant d'un nom. Així evitaran possibles confusions que no es donen en el llenguatge parlat.

2. Admissió d'alguns dialectalismes

L'Institut d'Estudis Catalans admet com a pròpies de l'àmbit general certes formes dialectals. Per citar un sol exemple: tant es pot dir «dormo» com «dorm». Això no implica pas parlar cap dels cinc dialectes: balearic, central, nord-oriental, septentrional o valencià.

La llibertat d'aquestes formes especials, dintre del llenguatge supradialectal que usen els juristes, permet certes variants. Fins i tot, potser per raons molt especials, quan es fa un escrit per a la Comunitat Valenciana és convenient d'usar algun terme d'aquesta regió; així s'evitarà que s'al·legui que la llengua que reconeix l'Estatut de València és el «valencià» i no el català.

Acceptar termes dialectals d'ús general no és ni usar un dialecte ni introduir vulgarismes o expressions de la llengua vernacla.

V. ELS REGISTRES

1. *Oral i escrit*

El llenguatge jurídic s'empra generalment en forma escrita; però també hi ha informes orals, discursos, conferències, etc. Naturalment que la forma oral, fins i tot solemne, no requereix una normativa tan estricta.

2. *Formal i no formal*

L'Institut d'Estudis Catalans es refereix als registres formals i informals. Utilitza aquesta terminologia tot i que la paraula «informal» ens recorda el seu ús en llengua anglesa. Es rar que el jurista, actuant com a tal, pugui emprar el registre informal, però si això ocorre hi ha una relaxació de la normativa.

VI. NECESSITAT DE NORMALITZACIÓ

Si es pretén que a Catalunya la llengua dels tribunals i dels juristes sigui el català, s'han de resoldre una sèrie de problemes que afecten l'ús extern de la llengua. Però també s'han de decidir qüestions importants de normativització.

Avui es disposa d'un sistema ortogràfic clar i un diccionari normatiu general (el Fabra); això és realment important. Però al jurista se li ha d'oferir un diccionari especial de termes jurídics que en el moment actual encara no és complet. I també s'ha de posar al seu abast una gramàtica oficial clara i senzilla.

És imprescindible que es posi a disposició dels homes del dret els equivalents dels termes necessaris per traduir d'una manera clara i sense ambigüitats la legislació castellana i la de les altres llengües oficials de la Comunitat Europea.

Potser es cregui que els problemes de normalització de la llengua jurídica no són massa importants o que estan en vies de pròxima solució. Però fins que aquesta no es trobi, la majoria dels juristes catalans tindran la temptació de continuar com fins ara: escriure en castellà.

